

VALORIFICAREA POTENȚIALULUI TURISTIC CULTURAL AL SATULUI SOFIA, RAIONUL DROCHIA

BANARU Svetlana

Director al Muzeului de Istorie și Etnografie Sofia

e-mail: muzeusofia@gmail.com

Rezumat: Orice localitate are un patrimoniu cultural bogat, care doar fiind valorificat la maxim și promovat prin prisma turismului rural bine organizat, poate duce la o creștere socială, educațională și economică a societății.

Satul Sofia are a sa moștenire culturală, fiind una variată, bogată și o mărturie importantă a legăturii cu înaintașii săi încă de la fondare, atunci când la bază au stat locuitorii mai multor localități, precum Bădiceni, Mândâc, Strâmba și Sângera din județul Hotin, formând patru mahalale și fiind aduse cu sine obiceiuri și tradiții diferite. Astfel, avem un vast patrimoniu și un potențial turistic și cultural deosebit. De o mare valoare arhitecturală și culturală națională este clădirea Muzeului din localitate, care se află în conacul familiei boierești Hasnaș. O frumoasă tradiție păstrată an de an este Mălăncuța, cu care se merge după obicei, din casă în casă de sărbătoarea Sfântului Vasile. Dansul Hangul de la Sofia, dansat la începuturi în mahala Mândiceni, fiind dansat de mai multe generații odată; care la moment este promovat printr- un festival frumos. O sărbătoare tradițională a femeilor desfășurată an de an la o săptămână după Duminica Mare doar la Sofia este Verdele. Satul Sofia a fost înscris în Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității cu obiceiul confecționării Mărțișorului tradițional, desfășurându-se un Festival raional al Mărțișorului.

Resursele turistice culturale ale satului Sofia sunt în continuă cercetare, sunt promovate și valorificate de actorii principali ai acestor domenii.

Cuvinte cheie: moștenire culturală, patrimoniu, turism rural, societate dezvoltată.

1. TURISMUL CULTURAL - UN VECTOR IMPORTANT ÎN DEZVOLTAREA LOCALITĂȚII SOFIA

Scopul dezvoltării turismului cultural în spațiile rurale este unul strategic, deoarece pentru prosperarea localităților este nevoie de analiza, valorificarea și promovarea potențialului cultural, care este unul variat și bogat.

Turismul în mediul rural este, în ultimul timp, unul dintre genurile de activitate foarte dezvoltat și practicat, căci satul este locul unde s-au

conservat tradițiile populare, unde comunitatea este foarte ospitalieră și unde poți admira o mulțime de resurse turistice. Tezaurul cultural tradițional, precum folclorul, obiceiurile, ritualurile locale, evenimentele semnificative în viața comunității, pot fi valorificate la maxim prin turism. Or, cultura și organizarea de evenimente culturale nu mai sunt privite doar ca niște finalități în sine, ci ca mijloace importante de păstrare a trecutului reprezentat frumos prin tradiții sau practici culturale tradiționale ce sunt amenințate cu dispariția, de conservare și valorificare a patrimoniului cultural și, totodată pentru a conferi mai multă atractivitate localității, ca prin atragerea turiștilor și a investitorilor să fie posibilă o mai bună dezvoltare socială și economică.

Satul Sofia, fondat în anul 1823, de către o familie de boieri Hasnaș, care țineau o bună parte a pământurilor județului Soroca de pe atunci, deși sărbătorește anul acesta 200 ani de la fondare, este un păstrător a unui bogat etnofolclor arhaic, unde oamenii, având la bază acțiunile și activitățile colective, îmbinând liniștea și frumosul monumentelor naturale, istorice și arhitecturale, păstrează un mod de viață autentic și doresc să valorifice potențialul turistic rural constituit din tradiții și obiceiuri populare, port popular, sărbători și festivaluri.

2. MUZEUL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE SOFIA - UN PĂSTRĂTOR ȘI PROMOTOR AL TEZĂURULUI CULTURAL SOFIAN

„Cultura este ceea ce rămâne după ce ai uitat tot ce ai învățat”

Selma Lagerlf

Turismul muzeal merge la pas cu turismul cultural, deoarece ocupă un rol important în peisajul produselor turistice culturale, iar datoria de suflet a instituției muzeale este de a spori amploarea interesului față de valorile noastre culturale.

Într-un sat pitoresc din nordul Moldovei, Sofia, " ... în cel mai frumos sat din lume" - spusele poetului sofian Iulian Filip, era ideal să ia naștere un edificiu merit să oglindească trecutul său. Muzeul, care nu doar este o clădire în care se păstrează piese de valoare, ci și un centru de educație, a fost înființat la 9 mai 1981, în incinta Căminului Cultural și ocupa 3 odăi. Întemeietorul și administratorul instituției muzeale a fost profesorul de istorie Iacob Babără susținut în toate de către soția sa Elena, profesoară de limba română.

Pe parcursul anilor, crescând numărul de exponate precum și de vizitatori, se simțea nevoia de a-i oferi un spațiu mai mare. Astfel, privirea

autorităților a fost ațintită asupra conacului boierului Ion Hasnaș, întemeietorul satului, care se păstrase prin minune de-a lungul anilor, o clădire unică din nordul republicii, diferită în comparație cu ale altor familii de nobili din acele timpuri. Stilul eclectic combină mai multe elemente din diferite stiluri arhitecturale, unul destul de neobișnuit fiind turla de pe acoperiș, precum și delfinii reprezentați pe fațada clădirii. Acest monument arhitectural, de o mare pondere și valoare culturală, a fost construit în anul 1848 la comanda boierului Hasnaș, de către meșteri italieni, francezi și elvețieni. E prima clădire din localitate din cărămidă arsă, semnificativ fiind faptul că anume de aici a pornit istoria satului, la bază fiind familia boierului.

După perioada de restaurare a conacului, la 2 septembrie 1990, cu susținerea autorităților locale, oficiat fiind un serviciu divin, a fost inaugurată deschiderea Muzeului de Istorie și Etnografie în incinta care se află până în prezent.

Clădirea ce găzduiește muzeul a păstrat în mare parte aspectul inițial al conacului, și dacă din afară pare a fi nu prea mare și obișnuită, atunci interiorul cu sobele de teracotă smălțuită cu decor ornamental și tavanele cu elemente deosebite ne vorbesc despre faptul că edificiul are importanță artistică națională. În cele 9 odăi sunt expuse obiecte de valoare care caracterizează istoria și cultura satului, avînd fiecare tematică diferită, precum camera eroilor, camera dascălilor intelectuali și spirituali, camera arheologică, cea a uneltelor și vieții țăranilor, sala de gală a boierului care servește drept cameră de oaspeți și activități; precum și camera de țesut ce conține obiecte de valoare întrebuințate anterior de părinții și bunicii noștri pentru a da naștere multor opere de artă.

Idealul principal este că muzeul nu doar oglindește trecutul acestui frumos și pitoresc sat, prezentul creat de fiecare dintre noi, ci și o amplă și justă închipuire a viitorului nostru. De asemenea, are menirea să transmită generațiilor în creștere viața culturală a strămoșilor noștri în diferite etape de dezvoltare a localității. O altă prioritate a muzeului este de a demonstra vizitatorilor, prin intermediul expozițiilor muzeale și activităților culturale dezvoltarea culturală, economică și socială a localității în diferite perioade istorice.

Muzeul de Istorie și Etnografie a satului Sofia valorifică un mozaic de tradiții și datini, sărbători și evenimente cultural-artistice care portretizează cultura oamenilor transmisă deja pe parcursul a 200 de ani din generație în generație.

3. EVENIMENTELE CULTURAL-ARTISTICE – DIALOG ÎNTRE GENERAȚII

3.1.Tradiția colindatului

Tradiția colindatului este păstrată la Sofia cu sfințenie. Pe lângă amalgamul de colinde auzite de sărbătoarea Nașterii Domnului pe ulițele satului, există un colind tradițional „Trei crai de la răsărit”, transmis din generație în generație ca o zestre neprețuită, ce are o istorie misterioasă, pe care am aflat-o de la Pleșca Liudmila, locuitoare a satului.

Doamna Liudmila își amintește și cântă cu nostalgie acest colind. L-a învățat de la tatăl său Cojoc Ion, care i-a povestit de unde se trage acesta, având o istorie foarte interesantă.

Era în anul 1933, povestea moș Ion Cojoc, venise de la Pelinia, sat vecin cu Sofia, de sărbătoarea Nașterii Domnului, o ceată de 40 de băieți, îmbrăcați în haine ostășești, care colindau din casă în casă acest colind frumos și destul de lung. Satul nefiind încă foarte mare, ei au colindat prin toate patru mânăli, iar moș Ion, tatăl doamnei Liudmila, împreună cu alți patru băieți au mers în urma lor și tot murmurau și ei încetișor, pentru ca să învețe textul, căci le plăcuse foarte mult. Moș Ion avea rude la Pelinia și a vrut mai apoi să afle cine sunt acei bravi flăcăi ce au colindat așa frumos prin sat pe la noi, dar iată că aflase o veste tristă, la o lună după Nașterea Domnului ei toți au murit. Iernile fiind pe atunci geroase, în seara aceea ei au înghețat foarte tare și s-au îmbolnăvit, de unde și moartea li se trase.

Moș Ion Cojoc, împreună cu alți băieți din Sofia, au învățat și au colindat în următorul an la sfânta biserică din localitate acest colind, apoi au hotărât, în memoria acelor tineri, să meargă din casă-n casă și să ureze oamenilor sănătate, belșug și prosperitate, astfel colindându-se an de an, din neam în neam.

Devenise la majoritatea familiilor din Sofia o tradiție, de a nu se așeza la masă de sărbătoarea Nașterii Domnului până nu se colinda frumos „Trei crai de la răsărit”, măcar că textul este unul foarte lung.

3.2.Obiceiul Mălăncuța

Se zice că obiceiul Malanca a fost împrumutat de la ucraineni. Satele de la frontiera moldo-ucraineană au preluat acest obicei, l-au adaptat fiecare zonei și localității sale, traducând textul acestui scenariu frumos și substituindu-l cu elemente din repertoriul național.

Satul Sofia (Anfisovca) a fost întemeiat conform Hrisovului emis de guvernul regional al Basarbiei la 15 august 1823. Primii oameni care s-au stabilit erau lucrători cu ziua pe pământul moșierului, ori veniți în căutarea de pământuri libere, deoarece fugeau de exploatarea moșierilor din localitățile lor de baștină. Dementie Hasnaș, posesorul pământurilor pe care este situat satul Sofia, din spusele oamenilor prin grai viu, era un om milostiv și le permitea să-și construiască bordeie, bojdeuci în schimbul lucrului la pământ.

În urma migrației populației și strămutării în 1853 a țăranilor din alte regiuni, în satul nostru s-au stabilit locuitori ai satului Sângera, ținutul Hotin. Investigațiile făcute în acest domeniu au demonstrat că acești locuitori erau preponderent ucraineni. De aceea, avem așa tradiții ca Malanca, moștenite de la acei țărani și transmise din generație în generație, care au forma unui alai de carnaval.

Acest obicei are la origine mai multe Legende și povestiri. O Legendă povestită de către doamnele Lidia și Diamanta Paterău, spune că era o fată frumoasă a unui boier cu numele Melania, care trebuia să se căsătorească la îndemnul tatălui său cu un om bogat, dar pe care ea nu-l iubea. Melania iubea cântecul, folclorul și fiind în toiul iernii o ceată de flăcăi umbla cu uratul după obiceiurile de prin ținuturile acelea, atunci fata a fugit de acasă și s-a alipit de ei. Ajungând la boier cu uratul, el i-a întrebat dacă n-au întâlnit-o pe fiica lui. Aflând boierul că ea este cu alaiul de tineri și că nu vrea să fie căsătorită după voia tatălui a rugat să meargă cu acei tineri, după care se și căsătorise cu unul din ei. De aici și se zice că au numit acele frumoase urături în cinstea ei, că ei umblau împreună ce Melania, fiica boierului.

De asemenea, odată ce această întâmplare a avut loc în plină iarnă și anume, când se umbla cu uratul s-a stabilit să se practice Malanca în ajunul sărbătoririi Sfintei Melania – 31 decembrie/14 ianuarie. Bătrânii noștri spun că deoarece era Postul Nașterii Domnului ei nu se duceau pe 31 decembrie, ci deja pe Anul Nou pe vechi, de Sfântul Vasile. Mai întâi mergeau la lucrătorii publici, după care prin sat pe la consăteni și doar la cei care binevoiau să-i primească.

3.3. Hangul de la Sofia

Dansul Hangul este dansat în satul Sofia încă de la începuturi, mai întâi fiind dansat doar în mahalaua Strâmbeni. În anul 1853, în Sofia au venit 80 familii din satul Mândâc (azi, raionul Drochia), conform actului normativ „Contractul normal” stabilit între moșieri și țăranii (clăcași), care nefiind mulțumiți de micșorarea loturilor de pământ oferite de boieri, părăseau satele

unde locuiau și se strămutau cu traiul în alte localități, unde stabileau noi înțelegeri cu boierii privind suprafețele de pământ ce li se ofereau spre folosire. Aceste familii au format o mahalauă numită Mândiceni, de la denumirea satului de unde au venit și au adus în localitatea noastră mai multe obiceiuri și tradiții, printre care era și dansul Hangul. Nu era nuntă sau altă petrecere la care să nu se fi dansat Hangul.

Hangul provine de la expresia „a ține hangul”, adică a acompania o melodie, a însoți, a întovărăși pe cineva, ceea ce este reprezentat și prin figurile de dans. Hangul se dansează în perechi, anume este nevoie să fie minimum 4 perechi, și dacă e să danseze mai mulți dansatori, atunci se mărește numărul perechilor din patru în patru. Or, figurile ce se dansează în timpul dansului necesită ca să fie două câte două perechi. Pe tot parcursul dansului sunt reprezentate un amalgam de mișcări în cerc: mișcarea pașilor, bătaia piciorului, schimbul partenerelor.

Astăzi, Hangul este dansat de toți locuitorii satului, în joc încingându-se mai multe generații odată. Cu părere de rău nu mai este dansat la nunți și petreceri, dar se promovează în cadrul unui festival frumos, Hangul de la Sofia, unde sunt invitate ansambluri folclorice, diferite colective de dans din țară cât și din România, inclusiv mândiceni de la Mândâc, care au dans cu asemănătoare figuri și dansatorii de la Coteala, raionul Briceni, care au și ei dansul Hangul, dar e diferit față de al nostru, nu este dansat în perechi, căci îl dansează doar bărbații.

3.4.Sărbătoarea „Verdele” – sărbătoare tradițională a femeilor sofience

La o săptămână după Duminica Mare se scot ierburile cu care fusese împodobite gospodăriile oamenilor și se duc la râu pentru a fi date pe apă. Se consideră că odată cu ele se duce și răul de la casele oamenilor.

Verdele, deoarece sărbătoarea se petrecea la iarbă verde, sau se mai spune „Pe Nalbă”, nalba fiind o plantă, care mai era numită la Sofia și „nalba cu colăcei”, ce crește primăvara anume în perioada acestei sărbători.

Din amintirile mamelor, ba chiar și bunicuțelor, s-a transmis precum că femeile se întâlneau mai multe la râu, mai stăteau la vorbă, gustau din bucatele aduse cu ele, stăteau jos pe iarbă să se mai odihnească, mai povesteau despre ce mai fac pe lângă gospodărie, se mai întrebau despre leacurile tradiționale pe care le foloseau la diferite boli, despre ierburile ce urmau să le colecteze la diferite sărbători, cântau cântece tradiționale din bătrâni și, deja după un păhărel de vorbă mai glumeau, se mascau în bărbați, căci anume acesta este specificul Verdelui de la Sofia – lipsa bărbaților la

sărbătoare, glumind pe seama greșelilor ce le mai făceau bărbății lor. De aici, cu timpul, a apărut obiceiul de a se masca în personaje ale unei nunți moldovenești, unde, de obicei, mirele era mai josuț ca mireasa, sau alte momente erau reprezentate, care ieșeau din normele vieții de atunci.

Cu timpul, femeile fiind încadrate în lucrările din câmp, la tutun, la sfecla de zahăr („la norme”), își făceau dimineața obiceiul la râu, apoi plecau în câmp la muncă și se întâlneau seara deja la cineva în mahala, unde deseori le așteptau femeile cele mai în vârstă, care pe parcursul zilei coceau plăcinte, făceau galuște și alte gustoșenii pentru a impodobi masa lor de sărbătoare. După ce serveau bucatele se dighizau după obicei și mergeau cu alai în altă mahală, pentru a continua veselia. Bărbății nu participau la aceste procese de petrecere și, vai de acela care vroia să vadă ce face nevasta lui, era udat, înghimpat și alungat de la sărbătoare.

Astăzi, sărbătoarea Verdele mai festiv se petrece în curtea muzeului, dar sărbătoresc și femeile prin mähăli, căci odată pe an au și ele o sărbătoare a lor.

3.5. Mărțișorul tradițional – elementul principal din practicile culturale asociate zilei de 1 Martie înscris în Lista Reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității

Mărțișorul este o sărbătoare străveche care marchează regenerarea naturii, trecerea de la iarnă la primăvară. Sărbătoarea este una a sosirii primăverii și constă, în primul rând, în faptul că oamenii poartă mărțișoare.

În trecut, în localitatea noastră, se făceau un șir de tradiții și practici legate de ziua de 1 Martie, se scoate și se usca zestrea de către gospodine, se făcea curățenie în casă și în gospodărie, se răsucea firul alb și roșu pentru a fi legat la gât la mieluşei și viţeluşii mici, pentru a fi protejați de deochi. De asemenea, femeile confecționau mărțișoare la care legau o monedă sau o pietricică și se dăruiau copiilor în speranță că vor fi sănătoși, apărați de boli.

Annual, în instituțiile culturale din localitate, în ajun de 1 martie se petrec ateliere de confecționare a mărțișoarelor tradiționale, fiind implicați membrii Ansamblului Folcloric Colindeț, precum și alți copii care, mai apoi, în prima zi a primăverii merg la toate instituțiile publice din localitate, cât și la Direcția Culturală Raională și le prind în piept angajaților, precum și mai multor locuitori ai satului mărțișoarele. Iar în ultima zi a lunii martie, se organizează activități în cadrul cărora se scot mărțișoarele din piept și se atârână în copaci fructiferi, pentru că așa spun credințele populare, că vor avea roade.

Datorită faptului că satul nostru păstrează și azi multe tradiții și practici legate de luna martie și se practică confecționarea mărțișoarelor tradiționale cu multă dăruire, Sofia a fost înscrisă în Lista Reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității. La inițiativa Direcției Cultură Drochia, se organizează un Festival Raional „Mărțișor Drochian de la Nord la Sud și de la Est la Vest, în toate localitățile desfășurându-se ateliere de confecționare a mărțișoarelor tradiționale și au loc mai multe activități culturale unde sunt promovate și valorificate obiceiurile legate de luna martie.

4. CONCLUZII

Bogăția și bunăstarea nu pot crea o cultură înaltă într-un stat, pe când cultura este un instrument eficient în creșterea unei societăți sănătoase și prospere.

Turismul cultural antrenează un vast potențial material, imaterial și uman dezvoltând relațiile interumane, valorificând varietatea patrimoniului și sporind colaborarea tuturor actorilor acestei ramuri în scopul dezvoltării societății în care viețuim. Pentru a avea în viitor ce oferi descendenților noștri, trebuie să întreprindem măsurile necesare de a colecta, proteja și valorifica patrimoniul cultural, pentru că avem o multitudine de obiceiuri și tradiții, chiar având sărbători comune, practicile culturale sunt diverse de la o localitate la alta.

În scopul valorificării potențialului cultural sofian tindem spre dezvoltarea ofertei turistice culturale și spre promovarea produsului turistic cultural autentic și tradițional.

5. BIBLIOGRAFIE

1. Schițco, V.; Babără, I.; Babără, E.: Satul Sofia - Trecut și Prezent, Vol.I, ISBN 9789975622813, Tipografia AȘM, Chișinău, 2010
2. Schițco, V.; Babără, I.: Satul sofia – Trecut și Prezent, Vol.II, ISBN 9975622801, Tipografia AȘM, Chișinău, 2017
3. DCTTS, Drochia, Primăria, Sofia: Cartografierea raionului Drochia. Satul Sofia. Cheia veșniciei noastre ca neam, Drochia, 2021
4. Glăvan, V.; Platon, N.; Rusu, V.: Managementul turismului rural în Republica Moldova: probleme, realități și perspective, ASEM, Chișinău, 2004
5. Chiriac, L.: Turism cultural, UTM, 2021